

РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ НЕПЕРВНОЇ ОСВІТИ

Кожем'якіна І.В.

старший викладач кафедри педагогіки та інноваційних технологій
Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Враховуючи пріоритети сучасного суспільства можна зазначити, що проблема якісної підготовки вчителя здатного бути функціональним та конкурентноспроможним є постійно актуальною та визначатиме напрямки розвитку різних систем освіти, зокрема післядипломної.

Проблема якісної професійної підготовки вчителя досліджувалась українськими та російськими науковцями з різних аспектів: методологічна основа неперервної професійної освіти (С.У.Гончаренко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень, Н.Г.Ничкало, В.В.Олійник та ін.); теорія і практика післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації педагогів (Л.І.Даниленко, Г.В.Єльнікова, Н.Г.Протасова, Т.Г.Сущенко та ін.); становлення вчителя як суб'єкта інноваційного освітнього процесу (О.Г. Козлова, Н.І.Клокар та ін.); розвиток професіоналізму вчителя (В.М.Гриньова, Н.В.Кузьміна, О.М.Пехота та ін.).

Проте проблеми розвитку і ефективного функціонування післядипломної освіти вчителя, зокрема у форматі підвищення кваліфікації, потребують подальшого детального дослідження.

Розглянемо характерні підходи останнього десятиліття до тлумачення і уточнення змісту важливих дефініцій теорії післядипломної освіти у нових умовах її функціонування.

Останнім часом тенденції розвитку післядипломної освіти безпосередньо пов'язані з проблемами потреби розвитку особистості, тому маємо багатогранність у трактуванні: «післядипломна освіта», «неперервна освіта», «безперервна освіта», «підвищення кваліфікації», «освіта впродовж життя», «освіта дорослих», «навчання дорослих», «освіта через усе життя», «професійна перепідготовка», «постдипломна освіта», «додаткова освіта» тощо.

Згідно із законом України «Про вищу освіту» (ст.10) *післядипломна освіта* – спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду.

Поняття "*неперервна освіта*" трактується як "термін, що охоплює повний спектр можливостей для початкової, середньої та постсередньої освіти, яка надається громадськими та приватними закладами з тим, щоб індивідуум мав змогу одержати академічні та професійні знання, а також знання, які допомогли б... у формуванні його особистості" [5, с. 27].

Дослідниками теорії післядипломної освіти запропоновано таке визначення терміна "безперервність освіти": "постійне цілеспрямоване творче відновлення і розвиток людини в цілісній педагогічній системі, що дає можливість вибору освіти, задоволення потреб особистості, що розвивається, в утворенні, всеохоплюючому за повнотою, індивідуалізованому за профілем" [4, с.23]; процес неперервного розвитку людської особистості, її знань і навичок, здатності до розмірковування і здійснення різних дій.

Л.Покроєва [6, с.24] трактує постдипломну освіту як одну з найважливіших ланок у системі безперервної освіти, яка доповнює та розширює базову професійну освіту, підтримує й удосконалює професіоналізм педагогів, створює креативне середовище для їхньої самоактуалізації та саморозвитку.

Як складова безперервної професійної освіти постдипломна освіта не зводиться тільки до навчання, розширення професійних компетентностей, а й передбачає удосконалення загальної культури педагогів. Отже, якісними складовими постдипломної освіти є освітня, професійно-кваліфікаційна й функціональна.

Слід зазначити, що сучасна *система післядипломної педагогічної освіти* – це цілісний соціальний інститут в єдності його структурних елементів і напрямів діяльності (соціально-економічного, психолого-педагогічного, науково-теоретичного, практично-прикладного, методичного, управлінського); складова, органічна системи неперервної освіти, подальший розвиток якої можливий за умови взаємозв'язку з іншими складовими освітньої сфери; система підвищення кваліфікації і перепідготовки дипломованих спеціалістів; форма освіти дорослих, виходячи з їх індивідуальних потреб у здобутті певних знань, виробленні навичок і вмінь, особистісному і професійному зростанні [7, с.107].

За визначенням Л.І.Даніленко, післядипломна освіта характеризується як цілеспрямована, спеціально організована й керована система перманентного формування в особистостей соціального досвіду, як об'єктивна потреба для розвитку суспільства відповідно до соціальних потреб людини. Як післядипломна освіта загалом, так зокрема, і післядипломна педагогічна освіта стає все складнішою системою, адже суспільство динамічно розвивається.

Розглядаючи післядипломну освіту як могутній чинник поглиблення професійного досвіду, взаємозбагачення спеціаліста новими перспективними знаннями, нескінченного творчого пошуку, порівняно з базовою професійною, В.В.Олійник визначає її певні переваги, а саме: вона є менш інерційною і здатна реагувати на швидкі соціально-економічні та техніко-технологічні умови; має, як правило, безпосередній двосторонній зв'язок з практикою, що дає змогу швидше отримати освітній результат; контингент, що навчається, здатний критично оцінювати пропоновані інновації і може безпосередньо брати участь у їх апробації, розвитку і реалізації. Таким чином, система післядипломної освіти має свої особливості, зокрема вона орієнтована на ринок освітніх послуг і створює конкурентне освітнє середовище» [7, с.26].

Модернізація системи освіти України спрямовує увагу педагогічної громадськості на безперервне професійне самовдосконалення. Система післядипломної педагогічної освіти є важливою і невід'ємною складовою безперервної освіти. Її метою є забезпечення поглиблення, розширення й оновлення професійних компетентностей фахівців. Сучасна школа чекає на вчителя, здатного формувати в учнів навички самостійного наукового пізнання світу, самоосвіти і самореалізації особистості. Такий учитель повинен сам бути дослідником, визначати стратегію власного розвитку і саморозвитку, постійно, послідовно й безперервно вдосконалюватися. Отже, наявною є суперечність між соціальним замовленням на педагога-дослідника, педагога-експериментатора та відсутністю в системі післядипломної освіти комплексу заходів, спрямованих на підготовку такого вчителя.

У вихідних положеннях галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013р.) сформульовані (визначені) основні принципи розвитку неперервної педагогічної освіти. Ними є: неперервність; поєднання національних освітніх традицій та найкращого світового досвіду; гнучкість у реагуванні на суспільні зміни і прогностичність; інноваційність.

Метою розвитку неперервної педагогічної освіти є відтворення людського капіталу та інтелекту суспільства для забезпечення сталого людського розвитку країни через якісну підготовку педагогічних кадрів для всієї сфери освіти, створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників на основі поєднання національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечення розвитку педагогів, здатних у процесі постійного вдосконалення здійснювати професійну діяльність на засадах гуманізму, демократії, вільної конкуренції та високих технологій, а також забезпечувати неперервну освіту громадян, здійснюючи практичну реалізацію освітньої політики як пріоритетної функції держави.

Розвиток системи безперервної педагогічної освіти в Україні, як зазначає А.М.Зубко, пов'язаний із вдосконаленням системи післядипломної освіти педагогічних кадрів. Як складова освітньої системи, післядипломна освіта педагогів у свою чергу є складним системним утворенням, що функціонує й розвивається відповідно власним законам й обумовлює розвиток своїх структурних компонентів підсистем. Однією з підсистем макроструктури післядипломної освіти педагогічних кадрів є система підвищення кваліфікації. Зважаючи на реальну вагу даної підсистеми, її можна вважати центральною ланкою у системи післядипломної освіти педагогів. Усвідомленню місця і ролі підвищення кваліфікації у системі післядипломної та відповідно і безперервної педагогічної освіти сприяло посилення уваги науковців і практиків до проблеми підвищення професіоналізму дипломованих спеціалістів, освіти дорослих, фахівців з певним життєвим і професійним досвідом. [1, С.190-195].

Формування і розвиток системи післядипломної освіти педагогічних кадрів у монографічному дослідженні Н.І.Клокар розглядається як складний багатоаспектний процес, спрямований на вирішення комплексу проблем соціального, правового й функціонального характеру, ефективність якого уможлиблюється за умов необхідного забезпечення – нормативного, структурного, організаційного, методичного, інформаційного, кадрового, матеріально-технічного та фінансового [3, с.71].

Перспективними для розвитку української післядипломної педагогічної освіти вважаємо підходи розвинених європейських країн до неперервного навчання вчителів за такими концептуально-організаційними моделями навчання: технологічна; рефлексивна; навчання на базі проєктів. Технологічна модель розрахована на

розширення дидактичного інструментарію вчителя, надання йому допомоги в оволодінні новими педагогічними технологіями, педагогічними нововведеннями. У межах рефлексивних моделей навчання післядипломна освіта і підготовка педагогів будується як пошук нових пізнавальних орієнтирів, підвищення пізнавальних можливостей учителів на основі самоспрямованості. Моделі навчання на базі проєктів важливі для претендентів, що виявляють високий рівень спрямованості до дослідництва, аналізу, рефлексії і претендують на вищу посаду в школі, у місцевих органах освіти чи в закладах педагогічної освіти [4, с.7].

В досвіді післядипломної освіти європейських країн (Німеччина, Польща та ін..) поширюється післядипломна педагогічна освіта на базі школи. Ця альтернативна форма підвищення кваліфікації вчителів спрямована на інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь у професійному розвитку і розглядається як один із рівнів іншої форми – стажування. Цей рівень передбачає набуття практичних навичок у школі протягом відповідного періоду стажування.

З огляду на різноплановість форм організації післядипломної педагогічної освіти, зокрема системи підвищення кваліфікації європейських країн маємо можливість пошуку ефективних форм підвищення кваліфікації н учителів в умовах розвитку післядипломної освіти України.

У нормативних документах України (Закон про вищу освіту, Концепція розвитку післядипломної освіти) підвищення кваліфікації ототожнюється з розширенням профілю, розглядається як отримання додаткових знань з базової спеціальності, удосконалення професійних умінь на основі усвідомлення педагогом власної діяльності, результатом чого повинно стати досягнення найвищих показників у професійній діяльності, тривалість у використанні нових знань, поява потреби у безперервній освіті.

За визначенням В.В.Александрова процес підвищення кваліфікації передбачає неперервний розвиток творчого потенціалу педагогічних кадрів – сукупності можливостей засвоєння професійних знань, формування педагогічних умінь, розвитку особистісних якостей, які забезпечують оволодіння новими методами і формами навчання й виховання [3, с.24].

На думку Л.Покроєвої, ректора Харківського обласного науково-методичного інституту безперервної освіти, післядипломна освіта перебуває у стані активного реформування, котрий має комплексний характер. Так фундаментальні зміни відбуваються в усіх його структурних складових: підвищення кваліфікації, перепідготовці, спеціалізації, стажуванні [6, С.24].

Практична цінність розвитку сучасної післядипломної освіти вчителя, на думку професора С.Г. Вершловського характеризується не звичайною появою нових видів післядипломної освіти, а здатністю ставити вчителя насамперед у ситуацію, яка спонукає до переосмислення свого професіоналізму. Це виявляється у формуванні критичного ставлення до свого власного досвіду, в розширенні творчих контактів, освоєнні інноваційних технологій [2].

Перспективним для ефективної діяльності післядипломної системи освіти є поповнення новими варіативними формами організації підвищення кваліфікації вчителя продовж професійного життя та їх результативної адаптації у умовах розвитку країни. Це сприятиме подальшому здійсненню дослідження варіативних форм навчання, зокрема з проблеми впровадження інноваційних педагогічних технологій в роботу сучасного вчителя, а також якісної реалізації в умовах навчально-виховного процесу школи.

Проблемним питанням у процесі модернізації післядипломної освіти є її результативність в курсовий і між курсовий (між атестаційний) періоди.

Важливим аспектом є визначення ефективних засобів модернізації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами. Як зазначає Л.Покроєва, важливо визначити пріоритетні вектори науково-методичної роботи з педагогічними кадрами в системі післядипломної освіти, дослідити і створити необхідні умови для модифікації її функцій, змісту, форм і методів [6, С.25].

Фахівці вважають систему післядипломної освіти, як таку, що здатна швидко реагувати на зміни соціально-економічних і технологічних рівнів розвитку суспільства і освіти зокрема. Зважаючи на це, модернізація післядипломної освіти спрямована на функціональне поєднання теоретичної та практичної підготовки педагога, розвиток його особистісних та професійних компетентностей, оволодіння інноваційними

педагогічними технологіями, прагнення до пошуково-дослідницької діяльності та запровадження ефективного передового досвіду і власну практику роботи.

Як зазначає у науковій розвідці В.І.Фадєєв освіта є основним соціальним інститутом, який визначає розвиток суспільства й держави, що переживає нині складний етап свого стратегічного розвитку в умовах процесів глобалізації, зміни технологій, переходу від індустріального до постіндустріального, інформаційного суспільства, розвитку інтеграційних тенденцій у міжнародному освітньому просторі [8, с.7].

Потреба у професійній мобільності актуалізується зі вступом України до Болонської угоди, однією з головних цілей якої є створення відповідних умов для становлення і постійного розвитку (авт..) професійних якостей фахівців. Професійна мобільність розглядається на сьогодні як шлях для формування європейського ринку праці, що підтверджується копенгагенською декларацією. Таким чином, інтеграційні процеси, що відбуваються у світовому освітньому просторі, проникаючи в систему освіти, стають суттєвими чинниками соціально-економічного розвитку країни.

На думку директора Миколаївського обласного інституту ППО А.Старевої передумовами вдосконалення змісту післядипломної освіти вчителя є: затребуваність післядипломної освіти, викликана необхідністю синхронізації динаміки розвитку та індивідуальних потреб педагогів в особистісно-професійному зростанні з урахуванням вибору найбільш прийнятих для них форм і темпів його реалізації.

Соціальні очікування орієнтують на новий тип учителя і менеджера освіти, що мають потребу й готовність вирішувати складні освітні завдання в умовах педагогічної творчості та варіативної освіти, стимулювання освітніх ініціатив і перетворення окремих ініціатив і інновацій педагогів у механізм розвитку закладу освіти, регіону.

Відтак проблема післядипломної освіти вчителів у розвитку професійної компетентності такого рівня, який здатен забезпечити високу якість функціонування різних ланки освіти.

Необхідна подальша трансформація існуючої в Україні системи післядипломної педагогічної освіти до європейських вимог, запровадження нових підходів та технологій навчально-виховного процесу.

Література:

1. Зубко А.М. Особливості організації післядипломної освіти педагогічних кадрів як підсистеми неперервної освіти дорослих / А.М.Зубко.-Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В.В.Кузьменко (голова) та ін.. – Херсон: РПО, 2010. – Випуск 7. – 292с. С.190-195.
2. Вершловский С.Г. Образование взрослых в России: вопросы теории / С.Г.Вершловский [Електронний ресурс]: Режим доступу 15.04.2011: <http://znanie.org/docs/Versnl.html/.-Зарол.з> екрану. – Мова рос.].
3. Клокар Н.І. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу: монографія / Н.І.Клокар. – Київ, 2010. – 528с.
4. Лапенко, М.І. Безперервна педагогічна освіта. Досвід системного дослідження діяльності інституту післядипломної освіти [Текст] : монографія /Лапенко М.І., Авдеева І.М., Гура Л.М. – Севастополь : Рібест, 2003. – 165 с.
5. Олійник. В.В. Проблеми та шляхи розвитку системи післядипломної педагогічної освіти України в сучасному полікультурному суспільстві / [Текст] В.В. Олійник // Вища освіта України. – 2009. – № 4. – С.24-34.
6. Покроева Л. Моніторинг якості пост дипломної освіти // Післядипломна освіта в Україні. – 2006. - №2. – С.24-26.
7. Сидоренко В.В. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти: дис...доктора пед. наук: 13.00.04 / Сидоренко Вікторія Вікторівна. – К., 2013. - 419с.
8. Фадеев В.І. Моніторинг управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів // Імідж сучасного педагога – 2010. - №3 (102).- С.7-9.